

ŠÚSAKU
ENDÓ

Mlčení

YŠEHRAD
PRAHA
1987

© SHUSAKU ENDO, 1966
TRANSLATION
© LIBUŠE BOHÁČKOVÁ, 1987
ILLUSTRATIONS
© EVA BEDNÁŘOVÁ, 1987

Doznívání japonského středověku

Zvláštní, citlivý vztah Japonců k přírodě vysvětluje mnohé ze života i kultury tohoto národa. Krásná, ale nebezpečná příroda „hornaté země uprostřed oceánu“ také často zasahovala do osudu lidu, který v této zemi žil. Není proto divu, že japonský člověk v ní od pravěku viděl a uctíval myriády božstev — *kami* — která sídlila v horách, stromech, skalách, potocích. I později, v průběhu pátého a šestého století n. l., kdy do ostrovní země spolu s čínskou vzdělaností začalo pronikat buddhistické náboženství, aby se tu na dlouhá staletí stalo rozhodující kulturní silou i inspiračním zdrojem všech druhů umění, zůstala víra v domácí božstva, která zemi stvořila a dále ji chrání, zvaná *šintó*, živá. Také proslulý tajfun, který v letech 1274 a 1281 při japonských březích zničil vojska chána Kublaje, usilujícího o dobytí bájného Zipangu Marka Pola, byl vděčně pochopen jako projev přízně bohů a nazván *kamikaze*, božská vichřice.

Téměř o tři sta let později tajfun opět, byť méně dramaticky, ovlivnil běh japonských dějin. Přímé i nepřímé důsledky tohoto zásahu se projevovaly postupně, až posléze vyústily do politiky tzv. *sakoku*, jež znamenala důsledné uzavření země vůči ostatnímu světu na více než dvě staletí.

V roce 1542 totiž vichřice přivála k ostrovu Tanegašima ležícímu při jižním pobřeží Kjúšú čínskou džunku s třemi portugalskými obchodníky na palubě. Toto první setkání Japonců s evropskou kulturou bylo příznačné: nejatraktivnější z různých neznámých věcí, které tito podivní lidé s velkými nosy trčícími z malého obličejce při sobě měli, byly bezpochyby muškety. I dlouho po tom, co se je při-

způsobiví a po každé neznámé novince dychtící Japonci naučili sami vyrábět, označovali je názvem místa, kde se s nimi poprvé sešli, jako *tanegašima*.

Následující zavádění střelných zbraní mělo nutně vliv na japonské válečnictví. Muškety se postupně staly hlavní útočnou zbraní, takže koncem století středověký způsob šarvátek jízdnic bojovníků zápasících muž proti muži téměř vymizel.

Je s podivem, že portugalští obchodníci, kteří se pohybovali ve vodách Atlantického oceánu běžně už od dobytí Malakky na Malajském poloostrově v roce 1511, nedosáhli japonských ostrovů dříve. V každém případě však toto jejich náhodné přistání u japonských břehů zahájilo rozvoj obchodních styků, o které japonská strana stála tím víc, že vláda čínské říše dynastie Ming v souvislosti s řáděním pirátů při čínských březích obchodování s Japonskem silně omezovala. Poté, co se Portugalci v roce 1557 zmocnili čínského přístavu Macaa při ústí Perlové řeky, ujali se ochotně úlohy prostředníků obchodu mezi Čínou a Japonskem, v němž působili jako dodavatelé i agenti. Nejžádanějším artiklem v té době bylo stříbro z japonských dolů, za něž se do Japonska dovážely oblíbené čínské produkty, hlavně surové hedvábí, hedvábné tkaniny a keramika.

Nejprve přistávaly na různých místech ostrova Kjúšú soukromé lodi, brzy však tyto styky dostaly oficiálnější ráz a portugalské námořní plavidla, největší obchodní plavidla doby, přijížděly pravidelně jednou ročně do přístavů na Kjúšú. O tom, jakou podívanou musel pro Japonce znamenat příjezd takové lodi, svědčí soudobé malby na takzvaných nambanských zástěnách. Zachovalo se jich asi šedesát, a je na nich nejčastěji zachycena obrovská plachetnice, její impozantní kapitán, nad nímž nějaký exotický sluha drží slunečník, a další páni v mohutných kloboucích a bohatě vzorovaných oděvech. Protivu k této pestré směsici tvoří skupina vysokých, černě oděných jezuitů, kteří vycházejí vstříc svým krajanům, zatímco jejich kaple, podobná malému buddhistickému chrámu nebo i obyčejné-

mu japonskému domku, se vznáší kdesi v rohu obrazu nad oblaky.

Tak jak tomu bylo v indickém vicekrálovství a jinde v portugalských državách, začali totiž i do Japonska brzy po prvních obchodnících přijíždět křesťanští misionáři. Už 15. srpna 1549 přistál v Kagošimě v provincii Sacuma na jižním cípu Kjúšú František Xaverský, jezuita baskického původu a jedna z největších osobností křesťanského světa 16. století. Jeho průvodcem a tlumočnickem byl jakýsi Jadžiró, první Japonec, s nímž se František sešel už v indické Goi, a kterého tam též pokřtil. Ze Sacumy, kde byl vlídně přijat knížetem Šimazu, se František odebral na ostrov Hirado a pak, pěšky, do Jamaguči na západním Honšú. Odtud se vydal do hlavního města Kjóta, kde chtěl navštívit císaře a získat jeho podporu, dověděl se tam však jenom, že císař žije v ústraní a je bez vlivu na veřejné dění.

V Japonsku tehdy neexistovala žádná ústřední politická moc. Země se už od šedesátých let minulého století zmítala v neustálých válkách vedených jednotlivými knížaty, která spravovala svá území, aniž respektovala autoritu vlády šógunů z rodu Ašikaga sídlících v Kjótu. Císařský trůn ztratil politickou moc už koncem 12. století, kdy šógun, generál-autokrat Joritomo z rodu Minamoto, zřídil v Kamakuře na západním Honšú první vojenskou vládu. Kolem poloviny 16. století však toto období „země ve válce“ či „válčících provincií“ vrcholilo a dozrávaly tendence tíhnoucí k postupnému sjednocení země pod jednou, ústřední autoritou. Došlo k němu definitivně až na přelomu století, a to především díky postupnému úsilí „tří hrdinů“, Ody Nobunagy, Tojotomi Hidejošiho a Tokugawy Iejasua, ctižádostivých, urputných a bezohledných válečníků nižšího původu. Jejich mocenské zájmy a politika osudně ovlivnily i životy a působení těch, kteří přicházeli do Japonska ve stopách sv. Františka Xaverského.

Jejich misie měla nejprve úspěch hlavně u zbídačených venkovanů v západních oblastech země, kde byly vděčně přijímány i první sociální instituce, které zde Portugalci budovali. Už v roce 1555 založil Luis de Almeida, jeden

ze dvou misionářů, kteří do země přišli jako první po Františkovi — druhým byl Cosme de Torres — ve Funai v provincii Bungo dětský útulek a brzy nato nemocnici s leprosariem. Když později do Japonska došla zpráva, že jezuitům není dovoleno zabývat se lékařstvím, Almeida nemocnici odevzdal Japoncům. Větší charitativní činnost pak vyvíjeli španělští františkáni, kteří do země přišli na začátku devadesátých let.

To, co Evropany v japonské společnosti, a to jak ve vyšší vrstvě vojenské, tak mezi chudými rolníky, nejvíce zaráželo, byl zjevný nedostatek smyslu pro hodnotu lidského života. Nejistota doby, bída a války podporovaly sociální jevy, které byly v příkrém rozporu s buddhistickým zákazem zabíjení živých bytostí: bezuzdné vraždění, sebevraždy, utrácení dětí nenarozených i novorozených.

Proti těmto i jiným mravním excesům brojil se vši energií už sv. František, který však byl na druhé straně, navzdory jazykové bariéře, schopen vnímat i ocenit mimořádné kladné vlastnosti japonského národa. Jeho kritika mravních zlořádů byla zřejmě dobře chápána, jak dosvědčuje nepřátelství, které proti sobě vyvolal u mnichů sekty Zen v Jamaguči, jejichž neřesti kaceřoval, obtížnější však byla domluva ve věcech věrouky. Na základě příliš zjednodušeného výkladu učení buddhistické sekty Šingon, kterého se jezuitům dostalo od nevzdělaného Jadžiróa, nabyt např. Xaver dojmu, že v Buddhovi Dainičim, už v 8. století ztotožňovaném se šintoistickou bohyní slunce Amaterasu, Japonci uctívají křesťanského Boha. Začal proto ve svých promluvách místo latinského Deus používat slova Dainiči a tím své posluchače zmátl. Jeho protivníci nadto využili podobnosti slova „deus“ a japonského „*dai uso*“ a označovali pak novou nauku posměšně jako „velkou lež“. Pesimističtější než František se o Japoncích a jejich uzavřenosti a „neupřímnosti“ ve svých dopisech vyjadřoval P. Francisco Cabral, hlava misie v letech 1570—81, který neblaze proslul neschopností pochopit japonské zvyky a přizpůsobit se jim. Z jeho nedůvěry pramenila i neochota povolit řeholním bratřím japonského původu svěcení, což

mělo za následek naprostý nedostatek domácího kněžstva v kritické době, kdy propuklo naplno pronásledování křesťanů. První japonské kněze vysvětil až v roce 1601 biskup Luis de Cerqueira.

Netaktní chování Cabrala a jemu podobných příslušníků portugalské šlechty muselo hrdé a citlivé Japonce hluboce urážet a přispívalo k postupnému vytváření představy nebezpečných cizozemců, kteří otravují zemi bohů svou zvrácenou naukou. Tento názor dostal posléze výraz v obludě zvané Urugan Bateren z lidové knížky Kirišitan monogatari, Vyprávění o křesťanství či křesťanech. Urugan Bateren vystupující v tomto a jiných podobných propagandistických pamfletech vznikl zkomolením jména P. Organtina Gneccchi-Solda, který přišel do Japonska v r. 1570, působil v kjótské misii, založené P. Gasparem Vilelou a stal se jakýmsi důvěrníkem hegemonu Ody Nobunagy. Navštěvoval ho i v jeho velkolepém a skvostně vyzdobeném hradu, jehož jméno, spolu s názvem místa, kde stál poslední hrad Hidejošiho, dalo označení celé historické epoše — Azuči-Momojama.

Nobunagův kladný postoj k misionářům pravděpodobně souvisel s jeho nenávisť vůči velkým buddhistickým klášterům, které představovaly nebezpečnou vojenskou moc. Imponovali mu vzdělaní mužové z daleké Evropy, přicházející nadto s exotickými dary, jako byly skleněné nádoby, drahocenné vlněné tkaniny i nevídaná zvířata. Jistě si také uvědomoval úzký vztah mezi nimi a mezi příjezdy portugalských obchodních lodí do japonských přístavů.

Podobně jako v jiných částech Asie i v Japonsku jezuité postupovali tak, že se pro křesťanství snažili získat nejprve vládcu, aby pod jeho patronací pak mohli působit mezi lidem. Podíleli se dokonce přímo na obchodu a využívali jeho přitažlivosti pro místní knížata na Kjúšú tím, že jim slibovali příjezd portugalské lodi, budou-li ochotni se dát pokřtít a podporovat je v jejich činnosti. V prvních letech obchodních styků portugalské lodi přistávaly na Hiradu, ale protože tamější feudální pán Macuura Takanobu se vůči křesťanství stavěl nepřátelsky, přiměli jezuité kapitány,

aby tam nejezdili, ale vyzkoušeli přístav Jokoseuru, který patřil knížeti Ómurovi Sumitadovi. Jokoseura se brzy stala významným misijním střediskem. Když byla už za dva roky po založení — v roce 1563, kdy Ómura Sumitada přijal křest — při jakési rebelii zničena, začalo se používat Fukudy, ležící také v Ómurově panství, a od roku 1571 posléze nově objeveného znamenitého přístavu v Nagasaki. Tam vzniklo živé město, které přitahovalo nejen obchodníky, ale i mnoho chudých rodin a později, když propuklo pronásledování, křesťany ze všech krajů země.

Ómura dal dokonce jezuitům Nagasaki do jejich správy, v roce 1587 je však Hidejoši tohoto zvláštního privilegia zbavil a města se zmocnil. Krátce předtím vydal zcela nečekaně i první edikt proti křesťanům. Cizí nauka se prohlašovala za nežádoucí a kněžím se přikazovalo opustit zemi. Obchod s Portugalci však Hidejoši nemínil nijak omezovat. Navzdory nařízení misionáři z Japonska neodjeli, a působili tu úspěšně dále.

Už v roce 1582 bylo v Japonsku 150 000 křesťanů, z toho velká většina na Kjúšú, kde knížata žádostivá zahraničního obchodu se dávala pokřtít a vedla k obrácení i své poddané. Ve Funai byla zřízena jezuitská kolej, v Usuki noviciát, přípravné školy zvané semináře v Arimě a v Azuči. V zemi bylo na dvě stě kostelů a působilo tu asi třicet evropských kněží. Ze čtyřiceti pěti řeholních bratří a noviců bylo dvacet Japonců. Velkou zásluhu o zřizování škol pro misionáře i domácí studenty, a tím o rozkvět misie, měl vizitátor, italský jezuita P. Alessandro Valignano, muž vynikajícího postřehu a zkušený politik. Do Japonska přišel poprvé v roce 1579 a pobyl tu tři roky. Brzy pochopil Cabralovy omyly a chybné postoje vůči domácímu obyvatelstvu a všemožně se snažil o nápravu jejich následků. Především si uvědomil nutnost přizpůsobit se japonské etiketě: pozoruhodné jsou jeho instrukce spolubratřím, týkající se např. úzkostlivé čistoty, kterou musí jezuité zachovávat, a zdvořilosti, s níž mají vůči Japoncům vystupovat. Dále se jim nařizovalo přijmout japonský způsob stolo-

vání i japonskou stravu a vzdát se požívání masa vepřového i hovězího.

I když označení *namban* — jižní barbar — bylo mechanicky převzato od etnocentrických Číňanů, a nevztahovalo se jen na Evropany, ale na všechny cizince přicházející do Japonska víceméně od jihu, bylo ve zjevu i chování velikých, vousatých a živě gestikulujících Portugalců jistě mnohé, co se Japoncům muselo jevit nejen nezvyklým, ale přímo barbarským. Sám příchod P. Valignana, i mezi Evropany proslulého neobyčejným vzrůstem, a jeho černošského sluhy vyvolal prý u kjótského obyvatelstva opravdovou senzaci.

Na druhé straně se v některých vrstvách nambanské odívání a životní zvyky staly módou, a tak se na dobových malbách s davovými scénami setkáme s Japonci v renesančním odění nebo s růžencem na krku. Ve výtvarném umění se tento zájem o nambany projevil především v tematické postavě nosatých a kučeravých portugalských kupců v bizarních kloboucích zdobí lakové předměty, jako jsou sedla, třmeny, krabice na psací náčiní nebo mnišská křesla, a později se objevují na mečových záštitách a závěsných miniaturních řezbách *necuke*. Portugalci se pro japonské umělce stali nejen námětem, ale i konzumenty jejich děl. V Kjótu pro ně jistá dílna zhotovovala lakové předměty sakrálního i profánního určení — ciboria, přenosné oltářiky, ale hlavně truhlice a kabinety evropského tvaru s příznačným přírodním dekorem pokrývajícím celou plochu, jak to odpovídalo vkusu evropských zákazníků.

Pojem nambanské umění tedy nevyjadřuje styl nějaké malířské či jiné výtvarné školy, ale zahrnuje se pod něj veškerá umělecká tvorba související s pobytem a působením „jižních barbarů“ v Japonsku. Spadají sem kromě uvedených nambanských zástěn a zástěn s mapami i malířská díla, která vznikla na jezuitských učilištích, kde se kromě obvyklých předmětů, jako byla matematika, zeměpis nebo latina, vyučovalo i hudbě a malování. K nejznámějším z těchto obrazů patří zástěna s majestátními podobami evropských vládařů na koních nebo portrét sv. Františka

Xaverského, který byl nalezen v roce 1960 v jednom venkovském domě poblíž Ósaky. Uvedená díla i další z této kategorie vesměs dokazují talent japonských žáků projevujících se v pozoruhodném zvládnutí techniky olejomalby i principů evropské perspektivy.

V roce 1588 se P. Valignano, netušící, že misií postihl Hidejošiho edikt, znovu vydal z Macaa do Japonska. Doprovázel při tom skupinu čtyř mladých Japonců, synů urozených rodin z Kjúšú, kteří z jeho iniciativy vykonali cestu do Evropy, kde byli přijati portugalským králem Filipem II. a papežem Řehořem VIII. Valignano přivážel do Japonska první tiskařský stroj s pohyblivými typy a japonskou knihu morálních ponaučení a příkladů ctnostného života pro křesťanské mladíky, kterou sám upravil. V posledním desetiletí 16. století bylo pak v Japonsku vydáno dalších asi 13 japonských knih tištěných latinkou. Soubor této *kirišitan bungaku*, křesťanské literatury, neobsahuje však jen díla náboženská, jako např. životy svatých nebo Následování Krista Tomáše Kempenského, ale i světská — Ciceronovy Řeči, Vergilia a výbor z Ezopových bajek. Důležitým dokladem hovorového jazyka konce 16. století je zjednodušené vydání japonského historického eposu Heike monogatari ze 13. století, které vyšlo už v r. 1592 a mělo misionářům pomoci k hlubšímu poznání jazyka i dějin Japonska.

Zatímco exotické nambanské umění a řemeslo tvoří v bohaté mozaice výtvarného dění doby Azuči-Momojama sice zajímavý, ale přece jen epizodický střípek, představuje *kirišitan bungaku* v tomto na literaturu chudém období cenný slovesný příspěvek. Mimořádnou lingvistickou hodnotu má první japonsko-portugalský slovník, který vycházel v Nagasaki v letech 1603—4, a zejména první gramatika japonštiny od P. Joãa Rodriguese z let 1604—8. Tento proslulý portugalský jezuita s mimořádným jazykovým nadáním, jehož třicetileté působení v Japonsku mu vysloužilo přízvisko Tlumočník, je též autorem Dějin církve v Japonsku, které jsou dodnes nepřekonaným zdrojem poznání japonské kulturní a společenské scény 16. století.

P. João Rodrigues se jako tlumočník i prostředník účastnil řady důležitých jednání; tlumočil např. P. Valignanovi při audienci u Hidejošiho, a ten si ho pak často zval, aby mu vyprávěl o Evropě. Až do konce svého života, který se uzavřel v Macau v roce 1633, Rodrigues vzpomínal na mučednickou smrt dvaceti šesti křesťanů, ukřižovaných v roce 1597 v Nagasaki, jejíž byl svědkem. Na této první z nesčetných dalších japonských kalvárií zemřelo šest františkánů, tři jezuité a sedmáct laiků, z toho tři mladí chlapi.

I po tomto Hidejošiho krutém zásahu a v prvních letech 17. století za vlády tokugawských šógunů Iejasua a Hidetady misionáři pokračovali ve své činnosti. Jak se však nový systém pevné centrální vlády stabilizoval, začala se i zřetelněji projevovat snaha ochránit ho před jakýmkoli ohrožením zevním i vnitřním. Nejvýznamnější oficiální ideolog, neokonfucián Hajaši Razan, ostře vystupoval proti misionářům a upozorňoval na nebezpečí jejich nauky, založené na cizí autoritě a jí loajální. K rozhodnutí zasáhnout radikálně proti křesťanské misií přispěly i trapné spory mezi jezuitu a františkány a v nemalé míře i to, že rozvíjející se styky s Nizozemci i Angličany oslabily zájem tokugawské vlády o obchodování s Portugalsci.

Roku 1614 byl vydán první z řady protikřesťanských ediktů tokugawské vlády, jímž se křesťanští kněží vypuzovali ze země. „Velkému pronásledování“, které tím propuklo, padlo za oběť nejen mnoho misionářů, ale celé zastupy prostých japonských věřících. Situace křesťanů se dále zhoršila za šóguna Iemicua a zejména po takzvaném šimabarském povstání. V roce 1637 se vzbouřili rolníci z křesťanského kraje okolo Šimabary na Kjúšú, vyčerpaní nelidskými daněmi a krutým zacházením ze strany feudálního pána. Povstání bylo potlačeno v následujícím roce a na šimabarském hradě, kam se uchýlili rolníci se svými rodinami, bylo povražděno na 37 000 lidí.

Důsledkem šimabarského povstání bylo přerušení styků s Portugalsci a zákaz portugalským lodím přistávat na japonské půdě. Protože tento zásah znamenal pro portugal-

skou obchodní základnu v Macau zkázu, přijelo odtud v roce 1640 navzdory zákazům portugalské poselstvo žádat o obnovení obchodních styků. Aby dokázala pevnost svého rozhodnutí, dala japonská vláda 61 členů poselstva stít. Jen třináct asijských sluhů a otroků bylo posláno na čínské lodi zpátky do Macaa, aby o tom podali zprávu.

Země se uzavřela zevnímu světu: Japoncům bylo zakázáno ji opouštět a z cizinců směli přijíždět jen Korejci na Cušimu, a Nizozemci a Číňané do Nagasaki. Po zrušení holandské obchodní faktorie na ostrově Hiradu mohli Holanďané přistávat a bydlet výlučně na umělém ostrůvku Dedžimě v Nagasaki. Holanďtí kapitáni byli varováni, aby na svých lodích neposkytovali příležitost katolickým misionářům dopravit se potají do Japonska.

Za šimabarské povstání byl potrestán i místní kníže: rozsudek s příkazem k rituální sebevraždě mu odevzdal komisař Inoue Čikugo no kami Masašige, muž, jehož stín padl na životy nesčetné řady tajných křesťanů i misionářů. Inoue se jako vazal křesťanského knížete dal nejprve pokřtít, později však se víry zřekl a postupně — přes úřad inspektora a generálního inspektora — stanul v čele inkviziční instituce *šumon aratame*, jejímž cílem byla naprostá likvidace zbytků podvrtné křesťanské nauky a jejích stoupců. Už jeho předchůdce v úřadu šogunátního komisaře v Nagasaki, Takenaka Umene no kami Šigejoši, usiloval hlavně o to, donutit křesťany k apostazi a používal k tomu fyzického mučení, např. polévání vařící vodou z pramenů v Unzenu, i psychologického nátlaku. Takenakovi i jeho předchůdci k odhalování křesťanů a jejich morálnímu zlomení sloužilo tzv. *fumie*: podezřelému bylo k nohám položeno zobrazení Krista nebo Panny Marie a byl vyzván, aby na ně šlápl. V Nagasaki se tento potupný akt stal pravidelným novoročním obřadem, kterým obyvatelstvo vyjadřovalo, že nemá s cizím učením nic společného.

Navzdory krutému a rafinovanému pronásledování se však v některých částech země, např. na půvabném souostroví Gotó při severozápadním pobřeží Kjúšú, skupiny tajných křesťanů — *kakure kirišitan* — udržely. Zděděná

víra předávaná ústní tradicí, která mezi nimi přežila až do otevření země v druhé polovině devatenáctého století a do příchodu evropských misionářů, však nabyla specifické podoby lidového náboženství, takže některé z těchto skupin odmítly integraci s oficiální církví a dodnes si zachovaly svůj svéráz a uzavřenost. Setkání s těmito zvláštními lidmi, poznamenanými mnohasetletým skrýváním víry svých předků, inspirovalo spisovatele Šúsaku Endóa k řadě kratších próz, tak jako pohled na ubohé *fumie* kdesi v Nagasaki v něm vyvolal touhu napsat román, který posléze dostal název Čimmoku — Mlčení.

LIBUŠE BOHÁČKOVÁ

Prolog

Do Říma došla zpráva, že pater Christovão Ferreira, vyslaný do Japonska portugalským jezuitským řádem, byl v Nagasaki podroben mučení zvanému „zavěšení v jámě“ a zřekl se víry. Byl to starší člověk, v Japonsku strávil třiatřicet let a ve své vysoké a odpovědné funkci provinciála měl nemalý vliv na kněze i věřící.

Tento významný teolog působil v kamigatské oblasti a pokračoval i za pronásledování potají v misijní činnosti. Z jeho dopisů vždy vanula skálopevná víra. Bylo neuvěřitelné, že by tento člověk, ať už za jakýchkoli podmínek, byl schopen církve zradit. V církvi i v Tovaryšstvu se mnozí domnívali, že jde patrně o falešnou zprávu, vymyšlenou kacířskými Holanďany nebo Japonci.

Z dopisů misionářů se ovšem v Římě vědělo, že situace misíí v Japonsku je velmi těžká. Nejvyšší vládce Japonska Hidejoši změnil v roce 1587 svou dosavadní politiku a začal křesťanství pronásledovat. V Nišizace v Nagasaki bylo popraveno dvacet šest kněží a věřících a křesťané v různých krajích byli vyháněni ze svých domovů, surově mučeni a vražděni. Tokugawští šógunové v této politice pokračovali a v roce 1614 byli konečně všichni kněží vypovězeni ze země.

Misionáři ve svých zprávách líčili, jak šestého a sedmého října toho roku bylo v Kibači na Kjúšú shromážděno na sedmdesát kněží — mezi nimi i Japonci —, jak byli nastrkáni do pěti džunek a odesláni do Macaa a Manily. Lodi zalévané deštěm pluly šedým, divokým mořem ze zálivu na druhou stranu mysu, až zmizely za obzorem. Avšak navzdory tomuto přísnému rozkazu odejít ze země třicet sedm kněží odmítlo opustit věřící a zůstali potají v Japon-

sku. Jedním z těchto ukrývajících se kněží byl i P. Ferreira. Pokračoval ve zprávách svým představeným a popisoval v nich, jak další a další kněží i věřící jsou postupně vězněni a popravováni. Dodnes se zachoval dopis, který poslal dvaadvacátého března roku 1632 z Nagasaki vizitátorovi P. Andrému Palmeirovi. Zevrubně v něm líčí tehdejší stav věcí.

„Ve svém předchozím dopise jsem Vám, vážený Otče, podal zprávu o situaci křesťanstva v této zemi. Pokračuji, abych vylíčil, co se od té doby událo. Vše vyústilo v nová pronásledování, útlak, utrpení. Začnu od pěti řeholníků, kteří byli od roku 1629 vězněni pro svou víru. Byli to tři augustiniáni — Bartolomé Gutiérrez, Francisco de Jesús a Vicente de San Antonio — Antonio Išida z našeho řádu a františkán Gabriel de Santa Magdalena. Aby zesměšnil naše svaté náboženství i jeho služebníky, a tím podlomil odvahu věřících, nutil je Takenaka Uneme, komisař z Nagasaki, aby se zřekli víry. Když viděl, že pouhými slovy odhodlání kněží nezlomí, rozhodl se uchýlit k jinému prostředku. Neznamenal to nic méně hrozného, než že je dal polévat vařící vodou pramenů unzenského „pekla“. Rozkázal, aby je mučili, dokud se nezřeknou víry, že však přitom nesmějí být usmrceni. Kromě těchto pěti mužů měly podstoupit mučení i Beatrice da Costa, manželka Antonia da Silvy, a její dcera Maria, a to proto, že odmítaly zřít se víry, přestože k tomu byly už dlouho nuceny.

Třetího prosince se vydala celá skupina na cestu z Nagasaki a zamířila do Unzenu. Ženy nasedly do nosítek, řeholníci na koně a rozloučili se se svými lidmi. Když dorazili do přístavu Himi, vzdáleného pouhou jednou milí, svázali jim ruce a v poutech je vrhli na palubu. Poté byli každý zvlášť pevně připoutáni k boku lodi.

K večeru dorazili do přístavu Obama, který leží na úpatí Unzenu. Nazítří vystoupili do hor a tam zajatce umístili odděleně do malých chatrčí. Strážce je hlídaly dnem i nocí, spoutané na nohou i na ruku. V pohotovosti tu zůstalo mnoho Unemeho lidí, navíc strážce poslal i regent, takže ostražka byla velmi přísná. Na všech cestách vedou-

cích horami byli rozestaveni dohlížitelé a nikoho, kdo neměl úřední povolení, nepropustili.

Druhého dne začalo mučení, prováděné následujícím způsobem. Oněch sedm lidí, jednoho po druhém, vodili na břeh vroucího jezírka, ukázali jim jeho vysoko tryskající vařící prameny a přemlouvali je, aby se zřekli Kristova učení dřív, než na vlastním těle zakusí hrozné bolesti. Protože bylo chladno, působila vřící hladina ještě hrůzněji, takže nebýt zvláštní pomoci boží, ztratili by odvahu jen při pohledu na prameny. Přesto všichni posílení boží milostí odpověděli s velkou odvahou, že ať je budou mučit jakkoli, oni se své víry za žádnou cenu nezřeknou. Když úředníci uslyšeli tuto statečnou odpověď, zbavili vězně oděvu, svázali jim provazy ruce i nohy, nabrali do veliké naběračky zvící asi půl cantary vařící vodu a lili ji na ně. Přitom vodu nevyhlili naráz, ale cedili ji pomalu otvory vyvrtanými do dna naběračky, aby bolest trvala co nejdéle.

Hrdinové Kristovi vydrželi tato strašná muka bez pohnutí, jen mladičká Maria se z přemíry bolesti zhroutila. Když to úředníci uviděli, vykřikli: „Vzdala se — odpadla!“ Dopřavili dívku do domku a příští den ji odvezli do Nagasaki. Maria se tomu bránila a stále opakovala, že neodvolala a že chce být mučena s matkou i ostatními, ale nikdo ji neposlouchal.

Zbývajících šest zůstalo v horách ještě třiatřicet dní. Během té doby byli kněží Antonio a Francisco i Beatrice mučeni horkou vodou šestkrát, P. Vicente čtyřikrát, P. Bartolomé a Gabriel dvakrát, ale žádný z nich při tom ani nezasténal.

Nejdéle byli mučeni P. Antonio, Francisco a Beatrice. Zvláště Beatrice da Costa, která navzdory svému křehkému ženskému tělu a přestože ji všelijak přemlouvali, projevila statečnost větší než muž, byla podrobena kromě bolesti z vařící vody ještě jiným zkouškám: nechali ji dlouho stát na malé skalce a zahrnuli ji nadávkami a potupami. Ale ať úředníci zuřili sebevíc, ona se ani trochu zastrašit nedala.

Ostatní ze skupiny pro svou slabší odolnost onemocněli a byli proto vystaveni o něco menšímu trápení. Komisař totiž přikázal, že nesmějí být zabiti, ale donuceni k odpadlictví. Proto také přivedli do hor lékaře, aby ošetřil jejich rány.

Nakonec Uneme pochopil, že ať dělá co dělá, zvítězit nemůže. Když mu jeho pochopové líčili, jak veliká je odvaha a síla těch lidí, takže spíš unzenský horký pramen a celé jezero vyschne, než by se je podařilo obrátit, rozhodl, aby je odvezli zpět do Nagasaki. Pátého ledna dal Beatrici da Costa zavřít do jakéhosi domu pochybné pověsti a pět kněží vsadil do městského vězení. A tam jsou dosud. Takový byl tedy nádherný výsledek boje, který proti všemu očekávání a odhadům tyranů dodal našemu svatému učení mezi lidem slávy a posílil statečnost věřících.“

Že by P. Ferreira, který psal takové dopisy, podlehl pohanům — třeba po sebevětším mučení — a zřekl se Boha, bylo pro církev v Římě nepředstavitelné.

V roce 1635 se v Římě utvořila skupina pěti misionářů vedená P. Rubinem. Tito muži se rozhodli, že navzdory hrozícímu pronásledování proniknou do Japonska a budou tam tajně šířit víru, aby odčinili pohanu, kterou církev utrpěla Ferreirovým odpadlictvím.

Tento zřejmě ukvapený plán nejprve nezískal schválení církevní vrchnosti. Horlivost a apoštolský duch misionářů je prý pochopitelný, avšak poslat je do tak nebezpečné pohanské země, k tomu prý oni jako jejich nadřízení nemohou dát svolení. Na druhé straně však nebylo možné ponechat bez pomoci věřící, kteří po ztrátě svého vůdce jistě klesali na mysl. A pak, šlo o Japonsko, kde od dob sv. Františka Xaverského bylo sémě víry rozséváno nejhojněji z celého Orientu. Kromě toho skutečnost, že Ferreira byl donucen k odpadnutí od víry v zemi, která v očích tehdejších Evropanů byla kdesi na konci světa, neznamenala prosté selhání jednotlivce, ale byla pocítována jako potupná porážka křesťanství a celého evropského myšlení.

Takové úvahy posléze zvítězily a P. Rubino a čtyři misionáři získali povolení k odjezdu.

Stejný plán, odjet do Japonska a šířit tam tajně víru, pojali i tři mladí misionáři v Portugalsku. Jejich pohnutka však byla jiná. Byli to muži, kteří během svého studia ve starém klášteře v Campolide získali své teologické vzdělání právě u profesora Ferreiry. Francisco Garrpe, Juan de Santa Marta a Sebastião Rodrigues si dokázali představit, že jejich uctívaný učitel Ferreira dosáhl nádherného mučednictví, ale za žádnou cenu nemohli uvěřit, že by se zbaběle poddal pohanům. Náзор těchto mladých mužů odpovídal smýšlení celého portugalského kněžstva. Tito tři tedy hodlali dojet do Japonska a na vlastní oči se přesvědčit o pravém stavu věcí. Podobně jako v Itálii i zde nadřízení nejprve nedali k cestě souhlas, ale brzy byli přemoženi jejich nadšením a nebezpečnou cestu do Japonska povolili. Psal se rok 1637.

A tak se tři mladí kněží začali připravovat na dlouhou cestu. Tehdy putovali portugalští misionáři na Dálný východ tak, že nejprve jeli lodí směřující z Lisabonu do Indie. Odjezd indické flotily byl jednou z největších událostí, která přitahovala pozornost celého města.

Pro tyto tři muže teď onen Japón, který až dosud ležel kdesi na nejzazší hranici Orientu, dostal určitější podobu. Když se podívali na mapu, viděli na druhé straně za Afrikou Indii, kterou spravuje Portugalsko, a daleko, daleko za ní rozseto mnoho ostrovů a asijských zemí. A za nimi, na samém východním okraji Asie, bylo malé Japonsko, vyjadající na mapě jako housenka. Aby se dostali až tam, bylo nutno nejprve dojet do Goy v Indii a pak, zase po dlouhé době, se ještě plavit přes mnoho moří. Už od dob sv. Františka Xaverského byla totiž Goa jakýmsi opěrným bodem misíí. Ve zdejší koleji sv. Pavla studovali semináristé z různých oblastí Asie a evropští kněží jdoucí do misíí se tu poučovali o situaci v té které zemi a často tu čekali půl roku i rok na loď, která tam směřovala.

Podobně i tito tři muži všemožně usilovali o to, aby se dověděli co nejvíce podrobností o životě v Japonsku. Na-

šťestí sem odtud docházelo od portugalských kněží mnoho zpráv, a to už od dob Luise Froise. Podle nich nový šógun Iemicu zahájil politiku ještě krutějšího pronásledování než jeho otec a děd. Nejhorší situace byla v Nagasaki, kde od roku 1629 komisař Takenaka Uneme páchá na věřících kruté bezpráví a vystavuje je nelidskému mučení: dává vězně potápět do vařící vody horkých pramenů a nutí je k odpadlictví. Někdy je pryč takových obětí za den až šedesát či sedmdesát. Protože tyto zprávy posílal i sám P. Ferreira, nemohlo být o jejich pravdivosti pochyb. V každém případě si byli mladí misionáři vědomi, že po překonání strážní dlouhé cesty je čeká osud ještě krutější.

Sebastião Rodrigues se narodil v roce 1610 ve městě Tasco, proslulém doly na železo. Do semináře vstoupil v sedmnácti letech. Juan de Santa Marta a Francisco Garrpe se narodili v Lisabonu a spolu s Rodriguesem studovali v klášteře v Campolide. Tito mladí muži spolu od vstupu do semináře sdíleli veškerý čas, sedávali dokonce vedle sebe v lavicích a měli otce Ferreiru, který jim přednášel teologii, v živé paměti.

Tento P. Ferreira teď žije kdesi v Japonsku. Jak se asi jeho tvář s jasnými modrými očima a plná něžného světla musela změnit mučením? Nedovedli si však představit, že by ji zkřivilo ponížení. Nemohli uvěřit, že by otec Ferreira zapřel Boha a ztratil svou příznačnou dobrotu. Proto se Rodrigues a jeho druzi chtěli za každou cenu dostat do Japonska a vypátrat, zda žije a jaký je jeho skutečný osud.

Dvacátého pátého března 1638 vyplula od ústí řeky Tagus indická flotila doprovázena slavnostními salvami z děl pevnosti Belém a s ní i tři muži směřující do Japonska. Když dostali požeňání od biskupa Joãa Dasca, nastoupili na loď Santa Isabel, na níž jel i velitel flotily. Zanedlouho žlutá barva ústí řeky zmizela a não vplula za jasného počasí do modrého moře. Opření o zábradlí paluby dívali se na zlatě zářící mys a hory, dokud jim nezmizely v dálce. Zhlédli i červené zdi rolnických domků a kostelík. Z jeho věže jim na palubu vítr zanesl hlas zvonu vyprovázejícího flotilu.

V těch dobách bylo při cestě do Východní Indie nutno obeplout jih Afriky. Hned třetí den po vyplutí stihla však při západním africkém pobřeží flotilu veliká bouře.

Druhého dubna loď minula ostrov Porto Santo, brzy nato Madeiru a když šestého dorazila ke Kanárským ostrovům, zasáhly ji nekonečné lijáky a bezvětří. Přílivové proudy ji hnaly zpátky od třetího k pátému stupni severní šířky, až kdesi u Guineje narazila na pobřeží.

Za bezvětří a nesnesitelných veder propukly na všech lodích flotily různé nemoci. I mezi pasažéry Santa Isabel bylo víc než sto pacientů, kteří sténali na palubě i v podpalubí. Rodrigues a jeho druzi o ně pečovali spolu s posádkou, obětavě je ošetřovali a pomáhali i při pouštění žilou.

V den svatého Jakuba, 25. července, loď konečně obeplula Mys Dobré naděje. Toho dne je opět stihla divoká bouře. Hlavní lodní plachta se roztrhla a se strašným praskotem dopadla na palubu. Kosatce hrozilo totéž, ale nemocným spolu s Rodriguesem a jeho přáteli se ji podařilo stáhnout. Brzy nato však najeli na skalní útes. Kdyby jim okamžitě nepřišla na pomoc jiná válečná loď, byla by se Santa Isabel asi na místě potopila.

Po bouři vítr docela ustal. Plachty na stožárech ochable visely, a na tváře a těla nemocných, kteří leželi na palubě jak mrtví, padl černočerný stín. Po dlouhé dny se mořská hladina v dusných vedrech nehnutě leskla. Jak se plavba protahovala, docházely potraviny i voda. Konečně 9. října v tomto stavu dosáhli svého cíle, města Goy.

V Goi získali další zprávy o situaci v Japonsku. Podle nich v lednu toho roku, kdy se vydali na cestu, došlo v Japonsku k povstání třiceti pěti tisíc křesťanů. Stáhli se do Šimabary a zoufale se tam bránili proti vojsku šógunátu, ale nakonec je všechny — mladé, staré, muže, ženy — do jednoho krutě povraždili. Válkou byl celý kraj zpustošen tak, že tam skoro nezůstala živá duše. Přesto se dál pátralo po zbylých křesťanech a ti byli přísně vyšetřováni a trestáni. To ale není všechno — největší ránu pro P. Rodriguese a jeho druhy znamenala zpráva, že po tomto vojenském

zásahu byly obchodní styky Japonska s jejich vlastní úplně přerušeny a všem portugalským lodím bylo zakázáno v Japonsku přistávat.

V zoufalém rozpoložení ze zprávy, že žádné lodi z jejich vlastní už do Japonska nejezdí, dorazili tři kněží do Macaa. Toto město bylo nejzazší portugalskou základnou na Dálném východě a zároveň střediskem obchodu mezi Čínou a Japonskem. Přijeli až sem, aby tu čekali na šťastnou náhodu, ale hned po příjezdu byli nuceni vyslechnout přísné varování řádového vizitátora P. Valignana. Řekl jim, že apoštolát v Japonsku už nemá žádné vyhlídky, a v misijním středisku v Macau se neuvažuje o tom vysílat tam za tak nebezpečných okolností další misionáře.

Tento kněz vybudoval v Macau už před deseti lety apoštolský misijní ústav, kde se školili misionáři pro Japonsko a Čínu. Kromě toho od začátku pronásledování křesťanství v Japonsku řídil veškeré záležitosti japonské provincie jezuitského řádu.

P. Valignano jim také podal následující informace o P. Ferreirovi, kterého chtěli tito tři po přistání v Japonsku vyhledat. Od roku 1633 přestaly i sem docházet dopisy od tajně působících misionářů. Zprávu o tom, že P. Ferreira byl zatčen a v Nagasaki mučen pověšením v jámě, přinesl jakýsi holandský lodník, který se vrátil z Nagasaki do Macaa. O Ferreirově dalším osudu se však nic neví. Ona holandská loď totiž odplouvala právě v den, kdy byl Ferreira podroben mučení. Známo je jen to, že jej vyšetřoval Inoue Čikugo no kami — pán z Čikuga — který byl nově pověřen vyřizováním náboženských záležitostí. Ať už je tomu jakkoli, za tohoto stavu věcí je pro misijní ústav v Macau nemyslitelné dát k cestě do Japonska souhlas. Toto stanovisko jim P. Valignano sdělil zcela otevřeně.

Dnes je možno si přečíst několik dopisů onoho Sebastiãa Rodriguese, které se dochovaly mezi literárními památkami v portugalském Ústavu dějin zámořských kolonií. První z nich začíná poučením otce Valignana, které dal jemu a jeho druhům.

KAPITOLA I Dopis Sebastiãa Rodriguese

Pokoj Páně s Vámi
Pochválen buď Kristus

O tom, že jsme 9. 10. loňského roku dorazili do Goy a 1. 5. dosáhli Macaa, jsem už psal. Juan de Santa Marta, který s námi sdílel tu strastiplnou cestu, je nesmírně vyčerpaný a často teď trpí malarickými horečkami. Francisco Garrpe a já jsme zdraví a těšíme se ze srdečného pohostinství zdejšího ústavu.

Ředitel ústavu, otec Valignano, nám však nejprve plavbu do Japonska zakázal. Byli jsme právě v jeho pokoji s výhledem na celý přístav, když nám řekl toto: „Jsme nuceni vzdát se vysílání misionářů do Japonska. Pro portugalské obchodní lodi je plavba nesmírně nebezpečná a ještě dříve, než dosáhnou Japonska, mohou narazit na různé překážky.“

Vizitátorovy námitky byly zcela opodstatněné: po roce 1636 totiž nejenže japonská vláda přerušila veškeré obchodní styky s Portugalci, protože se proslýchalo, že Portugalci měli prsty v šimabarském povstání, ale nadto se moře mezi Macaem a Japonskem přímo hemžilo ozbrojenými loděmi protestantských Holanďanů a Angličanů, a ti na naše obchodní lodi stříleli.

„Ale naše tajná loďka s pomocí boží určitě do Japonska pronikne,“ promluvil Juan de Santa Marta mžikaje horečnatýma očima. „Věřící tam přišli o kněze a jsou jak opuštěné stádo ovcí. Je naprosto nutné, aby tam někdo šel, dodával jim odvahy a povzbuzoval je ve víře.“

Valignano svraštil tvář, ale mlčel. Jistě i jej neustále tížily starosti o osud ubohých pronásledovaných křesťanů v Japonsku a vědomí vlastní kněžské odpovědnosti. Bylo to zřejmé i z toho, jak tu mlčky seděl s čelem v dlaních a s lokty opřenými o stůl.

Z pokoje jsme hleděli do dálky na přístav. Moře bylo zarudlé podvečerním sluncem, jen tu a tam po něm pluly černé skvrny džunek.

„A my máme ještě jeden úkol — zjistit, jak se daří našemu učiteli P. Ferreirovi.“

„Nepodařilo se nám o něm získat žádné další zprávy. Vše, co víme, je velice neurčité. A tak je naší povinností zjistit, jak to s ním ve skutečnosti vypadá.“

„Myslíte, že žije?“

„Ani to nevíme.“ Valignano pozvedl hlavu; nebylo jasné, zda to, co jsme slyšeli, byl dech nebo povzdechnutí. „Pravidelné zprávy, které mi posílal od třiatřicátého roku, úplně ustaly. Nemohu teď říci nic — zda snad naneštěstí neonemocněl a nezemřel, nebo byl pohany uvržen do žaláře, anebo, jak si to vy představujete, dosáhl slávy mučednické. Možná že dosud žije a rád by zprávu poslal, ale nemá k tomu možnost —“

Otec Valignano se přitom ani slůvkem nezmínil o pověsti, podle níž P. Ferreira při mučení pohany selhal. Ani on — tak jako my — si zřejmě nechtěl zkazit vzpomínku na dávného spolupracovníka takovou představou.

„To není všechno,“ pokračoval varovným hlasem. „V Japonsku se v poslední době objevil člověk, který pro křesťany znamená velký kříž. Jmenuje se INOUE.“

To bylo poprvé, kdy jsme to jméno uslyšeli. Podle otce Valignana byl takový Takenaka, který působil před ním jako komisař v Nagasaki a dal tam mnoho křesťanů pozabít, ve srovnání s tímhle člověkem jen brutální primitiv.

Protože bylo možné, že se s ním v Japonsku sejdeme, opakovali jsme si to pro nás nezvykle znějící jméno, abychom si ho zapamatovali.

P. Valignano se o tomto komisaři dověděl více podrobností z poslední zprávy, kterou mu poslali japonští věřící z Kjúšú. Říkalo se v ní, že Inoue byl hlavním strůjcem pronásledování křesťanů, k němuž došlo po povstání v Šimabaře. Od svého předchůdce Takenaky se liší tím, že je aktivní jako had a že dokonale ovládá metodu, jak postupně přinutit k odpadnutí od víry i ty věřící, kteří se nezalekli ani mučení, ani vyhrožování.

„Je to nesmírně smutné,“ řekl Valignano. „Ale tento muž přijal kdysi naši víru a byl dokonce pokřtěn.“

O tomto pronásledovateli Vám snad později sdělím

více. . . Posléze se tedy i starostlivý otec představený dal přemoci naším zápallem — hlavně nadšením přítele Garrpeho — a dal souhlas k tomu, abychom potají odpluli do Japonska. Konečně isou tedy kostky vrženy. Abychom přinesli Japoncům pravou víru — i pro větší slávu boží — dospěli jsme s vypětím všech sil až sem, na Daleký východ. To, co nás čeká teď, bude asi nesrovnatelně obtížnější a nebezpečnější, než byla třeba plavba z Afriky do Indie. Avšak, jak se praví v Matoušově evangeliu, „budou-li vás pronásledovat v jednom městě, utěčte do jiného“. V mém srdci zněla neustále i slova Zjevení: „Hoden jsi, Pane a Bože náš, aby se ti dostalo slávy a cti a moci.“ Ve srovnání s tím, co tato slova vyjadřovala, se nám vše ostatní jevílo zcela malicherné.

Jak jsem už psal, Macao leží při ústí veliké Perlové řeky. Je to město zbudované na ostrůvcích rozhozených v zálivu a stejně tak jako všechna ostatní města Dálného východu není obklopeno žádnými hradbami. Proto není jasné, kde město, rozrůstající se šedohnědými, špinavými domky Čiňanů, vlastně končí. V každém případě byste byli na omylu, kdybyste si představovali, že se podobá našemu hlavnímu městu nebo třeba jen malým městům u nás doma. Žije tu prý asi dvacet tisíc lidí, ale to je nespolehlivý údaj. Jediné, co nám připomíná domov, je rezidence generálního guvernéra stojící ve středu města, domy obchodníků v portugalském stylu a kamenné dláždění. Děla pevnosti jsou namířena směrem na záliv, ale naštěstí jich do dneška nebylo ani jednou použito.

Pokud jde o Čiňany, ti většinou odmítají přijmout naše učení. V tomto smyslu je Japonsko nepochybně — jak prohlásil sv. František Xaverský — ze zemí Dálného východu křesťanství nejotevřenější. Jinak je však ironií osudu, že v důsledku rozhodnutí zakazujícího japonským lodím vyjíždět do ciziny se veškerý obchod surovým hedvábím na Dálném východě stal monopolem portugalských obchodníků v Macau, takže letošní celkový vývoz v tomto přístavu činil 400 000 serafinů, což prý je o 100 000 serafinů víc než loni a předloni.

Musím ještě dnes připsat radostnou zprávu: konečně jsme se setkali s jedním Japoncem. Dříve prý sem do Macaa přijíždělo dost japonských řeholníků a obchodníků, ale od uzavření země jejich návštěvy ustaly a těch několik málo, kteří tu zbyli, se vrátilo domů. I P. Valignano, když jsme se ho ptali, tvrdil, že v tomto městě žádný Japonec nežije. My jsme se však náhodou dověděli, že tu mezi Čiňany jeden je.

Včera za deště jsme zašli do čínské části města, abychom se poptali po nějaké lodi, která by nás tajně odvezla do Japonska. Je totiž nutné, abychom si takovou loď našli a najali kapitána i lodníky. Macao, beztak ubohé, bylo v dešti ještě smutnější. Město šedivé a mokré jako by splyvalo s mořem. Čiňané zalezli do svých chatrčí připomínajících chlívků a na cestách plných bláta nebylo ani človíčka. Připadlo mi to jako smutný obraz lidského života.

Když jsme přišli k Čiňanovi, k němuž jsme byli doporučení, a začali mluvit o své záležitosti, vpadl nám do řeči s tím, že tu někde je jakýsi Japonec, který se chce z Macaa vrátit domů. Na naši žádost poslal ihned své dítě, aby ho přivedlo.

Co bych měl říci o tomto prvním Japonci, s nímž jsem se v životě setkal? Vrávoravě vešel do místnosti opilec. Byl oblečen do hadrů, jmenoval se Kičidžiró a bylo mu asi osmadvacet nebo devětadvacet let. Podle toho, co jsme z něho s obtížemi dostali, byl to údajně rybář z kraje Hizen odněkud z blízkosti Nagasaki. Ještě před šimabarským povstáním ztroskotal na moři, ale zachránila ho portugalská loď. Byl to chlap s vychytralým výrazem pijana. Při rozmluvě s námi neustále stácel zrak stranou.

„Jsi věřící?“

Když se ho přítel Garrpe takhle zeptal, muž se náhle zarazil. Otázka mu zřejmě byla nepřijemná, nechápali jsme však proč. Jako by už ani promluvit nechtěl, ale pak přece jen podlehl našim prosbám a začal útržkovitě vyprávět o pronásledování křesťanů na Kjúšú. Ukázalo se, že na vlastní oči viděl, jak ve vsi Kurasaki v kraji Hizen dal feudální pán ve vodě ukřižovat čtyřadvacet křesťanů.

Ukřižování ve vodě spočívá v tom, že se do mořského dna zarazí dřevěné kůly a křesťané k nim jsou připoutáni a ponecháni tak. Brzy nastane příliv, při němž jim voda dosáhne až k bradě. Odsouzenci jsou stále vyčerpanější a po týdnu umírají v hrozných bolestech. Ani sám Nero za římských časů nepřipadl na tak krutý způsob mučení.

Jak tak mluvil, všimli jsme si něčeho zvláštního. Když nám mumlavě líčil tu otřesnou scénu, Kičidžiró náhle zkřivil obličej a semkl rty. Pak mávl rukama, jako by tu hroznou vzpomínku chtěl vymazat z paměti. Mezi těmi čtyřadvaceti odsouzenými k mučení vodou byl asi někdo z jeho známých nebo přátel. Možná že jsme vložili prst do rány, které bylo lépe se nedotýkat.

„Tak přece jsi křesťan, vid?“ zeptal se Garrpe vmlouvavě. „Bude to tak.“

„Nejsem,“ Kičidžiró vrtěl hlavou, „nejsem.“

„Ale toužíš po tom vrátit se domů. My máme peníze na to, abychom si koupili dobrou loď a najali námořníky. Chceš-li tedy jet do Japonska jako my —“

Na ta slova se Japoncovy oči, pitím dožluta zakalené, lstivě zaleskly. Dřepěl v koutku místnosti objímaje si kolena a brebentil, dočista jako by se omlouval, že se touží vrátit do vlasti jenom proto, aby se sešel se svými sourozenci, kteří zůstali v jeho rodišti. Okamžitě jsme s ním začali vyjednávat. Ve špinavé místnosti se ozývalo bzučení mouchy kroužící kolem nás. Na podlaze se povalovala láhev, z níž Kičidžiró popíjel. V každém případě, až dorazíme do Japonska, nebudeme si moci příliš vybírat. Chceme především navázat spojení s věřícími. Ti nám jistě budou ochotni poskytnout přístřeší a budou nám i v dalších záležitostech nápomocní. A tento muž nás k nim musí dovést.

Když došlo vyjednávání až sem, Kičidžiró sedě s tváří odvrácenou ke zdi se dlouze odmlčel, nakonec ale souhlasil. Znamenalo to sice pro něj vystavit se velkému nebezpečí, ale snad si uvědomil, že jestli si tuto příležitost nechá ujít, ztratí i vzácnou možnost vrátit se do Japonska.

Díky P. Valignanovi se nám podařilo získat velkou džunku. Ale jak křehké, jak marné jsou lidské plány! Dnes jsme se dozvěděli, že loď je napadena bílými mravenci. A přitom tu takřka není možno sehnat železo, pryskyřici a další potřebný materiál k opravě.

Každý den po troškách připisují, a tak se z tohoto dopisu stává jakýsi deník bez dat. . . Mějte proto, prosím, při čtení trpělivost. Před týdnem jsem se tu zmínil, že džunka, kterou se nám podařilo získat, byla na mnoha místech napadena bílými mravenci, ale chvála Bohu víme už, jak tuto obtíž překonat. Pro nejbližší dny se loď zevnitř pobije prkny, a takto se budeme plavit až na Tchaj-wan. Bude-li toto nouzové opatření stačit i na další cestu, chtěli bychom dojet až do Japonska. Protože ve východočínském moři bývají tou dobou obrovské tajfuny, budeme prosit Pána o ochranu, aby se nám vyhnuly.

Dnes Vám musím podat žalostnou zprávu. Jak víte, Juan de Santa Marta, zcela vyčerpaný naší dlouhou strastiplnou cestou, onemocněl malárií. Právě teď je sužován prudkými horečkami a zimnicí a leží v jednom pokoji misijního ústavu. Vy, který si ho pamatujete jako statného muže, si nedovedete představit, jak je teď ubohý, vyhublý a sešlý. Není myslitelné, že bychom ho mohli vzít s sebou do Japonska, tak jak tam leží s vlhkýma, zarudlýma očima. Když se mu dá na čelo navlhčená rouška, v okamžiku je horká, jako by ji člověk namočil do vařící vody. I P. Valignano prohlásil, že jestli ho tu nenecháme v jejich ošetřování, nedá souhlas ani k cestě nás dvou.

„My pojedeme napřed,“ utěšoval Juana Garrpe, „a přichystáme všechno, abys mohl přijet za námi, až se uzdravíš.“

Kdo může dnes říci, zda nebude on žít dál bez úhony a zda my, tak jako mnoho jiných věřících, se nestaneme obětí pohanů?

Juan s vychrtlou tváří, celou zarostlou vousy, mlčky hleděl ven. Oknem bylo vidět večerní slunce, klesající v pří-

stavu do moře jako rudá, orosená koule ze skla. Na co asi myslel náš přítel? Znáte ho dlouho, a tak byste ho jistě pochopil. Asi vzpomínal na den, kdy jsme se nalodili při ústí řeky Tagus přijavše požehnání biskupovo a Vaše. Na dlouhou, strastiplnou cestu, na to, jak nás postihla žízeň a nemoci. Proč vlastně to všechno snášíme? Proč jsme se za každou cenu snažili dostat do tohoto ubohého města? Ale takový je úděl nás kněží. Přišli jsme na svět jen proto, abychom sloužili člověku, a není ubožejší a opuštěnější bytosti než kněz, který v tom úkolu není schopen obstát. A byl to právě Juan, který, když jsme dorazili do Goy, konal vroucí pobožnosti ke cti sv. Františka Xaverského. Denně chodil na hrob tohoto světce a prosil za to, abychom se dostali do Japonska.

Denně se modlíme za jeho uzdravení, ale choroba neustupuje. Bůh však dává každému z nás ten nejlepší úděl, i když my to svým rozumem nedokážeme pochopit. Odjezd už je neodkladný — za dva týdny — ale Pán ve své všemohoucnosti může ještě udělat zázrak a vše dobře dopadne.

Oprava lodi, kterou jsme zakoupili, zdárně pokračuje. Místa prohlodaná bílými mravenci jsou už vloženými prkny opravena. Pětadvacet čínských námořníků, které jsme získali díky úsilí P. Valignana, nás určitě dopraví k japonskému pobřeží. Vypadají sice nemocně a jsou vyhublí, jako by několik měsíců nejedli, ale síla jejich rukou tenkých jako drátky je udivující. Unesou jimi snadno sebetěžší balík s potravinami. Teď už jen čekáme na příznivý vítr.

I náš Japonec Kičidžiró se pohybuje mezi čínskými námořníky, pomáhá nosit zavazadla a spravovat plachty. My zase pilně zkoumáme charakter tohoto muže, v jehož rukou bude do značné míry spočívat náš osud. Zatím jsme si všimli, že je značně lstivý a že tato vlastnost vychází z jeho slabosti.

Nedávno jsme se náhodou stali svědky takovéto scény. Kičidžiró, dokud se na něj díval předák námořníků, předstíral, že pracuje, ale jakmile se dozorčí vzdálil, hned se začal ulejšvat. I námořníci, kteří k tomu zpočátku mlčeli, už toho zřejmě měli dost a pustili se do něj. To samo o sobě

by nic nebylo, ale překvapilo nás, že když si ho tři námořníci mezi sebou začali strkat a přitom ho nakopli, úplně zbledl, klekl si do písku na pobřeží a trapně prosil o odpuštění. Byl na něho ošklivý pohled. Jeho chování mělo daleko ke křesťanské pokoře. Ten chlap je prostě zbabělý slaboch. Když zvedl obličej z písčné duny a něco japonsky vykřikl, měl tváře a nos plné písku a z úst mu vytékaly špinavé sliny. Pochopil jsem, proč asi tak náhle zmlkl, když při našem prvním setkání mluvil o křesťanech v Japonsku. On totiž se sám svým vlastním vyprávěním úplně vystrašil. Ale ať je to jak chce, ta nerovná potyčka se uklidnila, protože jsme hned zasáhli. Od té doby se Kičidžiró na nás podlézavě usmívá.

„Jsi opravdu Japonec, ty —?“ zeptal se ho s neskrývaným odporem Garrpe, jak už to má v povaze, a Kičidžiró několikrát vylekaně přitakal. Garrpe příliš věřil těm četným misionářům, kteří o Japoncích prohlašovali, že je to „národ, který se ani smrti nebojí“. Je pravda, že někteří Japonci se ve své věrnosti nedají zlomit, ani když jsou po pět dní vystaveni mučení vodou, ale jsou i takoví zbabělci jako Kičidžiró. A takovému muži budeme musit svěřit svůj osud, až dorazíme do Japonska. Domluvili jsme se s ním, že nás seznámí s lidmi, kteří nám poskytnou přístřeší. Když ale vidíme, jak to s ním vypadá, nevíme, zda mu v té věci můžeme věřit.

Ale z toho, co jsem napsal, prosím, rozhodně nesudte, že bychom klesali na mysli. Když si pomyslím, že jsem své příští odevzdal do rukou takovémuhle Kičidžiróovi, připadá mi to spíš k smíchu. Vždyť ale i náš Pán a Spasitel svěřil svůj osud lidem, kterým vlastně nemohl důvěřovat. Zkrátka a dobře, teď nám už nezbývá nic jiného než se na něho spolehnout.

Jenom jedno je velmi trapné, že tak hrozně pije. Zdá se, že všechny peníze, které dostane od předáka po celodenní práci, utratí za alkohol. I jeho opilství je ošklivé, vnucuje se však domněnka, že má v hloubi duše nějaký děsivý zážitek a pije proto, aby na něj zapomněl.

V Macau se do noci ozývá táhlý, teskný zvuk trubky vojáků, kteří stráží pevnost. Podobně jako v naší zemi bývá i ve zdejší klášteře po večeři v kapli požehnání a po něm kněží a mniši odcházejí, každý se svíčkou v ruce, do svých cel. Teď ještě přešlo přes kamenné dláždění dvora třicet sluhů. I světlo v oknech Garrpeho a Santa Marty zhaslo. Je tu skutečně konec světa.

Sedím nehnutě s rukama v klíně při světle svíčky. V klidu se poddávám vědomí, že jsem nesmírně daleko, ve světě, který neznáte. Vnímám to s bolestí, ale nedokážu Vám ten pocit přiblížit. Za zavřenými víčky vidím dlouhou cestu po strašném moři a zase mi vytanou obrazy z přístavů, kde jsme se zastavili — a náhle mi srdce sevře bolest. Snad se mi to jenom zdá, že jsem v tomto městě na Dálném východě, kde nikdo z Vás nebyl, ale ne, to není sen a chce se mi nahlas vykřiknout, že to je zázrak. Jsem opravdu v Macau? Ještě stále tomu nemohu uvěřit.

Po zdi leze velký šváb. Jeho šustění ruší ticho noci.

„Vy — jdouce do celého světa zvěstujte evangelium všemu stvoření. Kdo uvěří a bude pokřtěn, bude spasen. Kdo neuvěří, bude odsouzen.“ Vzkříšený Kristus hovořící k učedníkům shromážděným ve večeradle. Snažím si představit jeho tvář, když pronášel tato slova. Nikde v Písmu není psáno, jak Kristus vypadal. První křesťané si Krista představovali jako pastýře. Drobná tvář, postava v tunice a krátkém plášti, s holí v jedné ruce, druhou svírající nohy beránka, kterého nese na ramenou — mladý muž, jakého lze často potkat i v naší zemi. Východní kultura později vytvořila poněkud orientální podobu Krista s výrazným nosem, vlnitými černými vlasy a vousy. Ve středověku jej malovali nesčetní umělci s tváří vyzařující královskou vznešenost. Avšak já si dnes vybavuji jeho podobu podle tváře z obrazu, který chovají v Borgo Sansepolcro. Viděl jsem ten obraz jako seminarista, ale mám ho dosud v živé paměti. Kristus na něm stojí s jednou nohou na hrobovém kameni, v pravici svírá kříž, je obrácen k divákovi a ve tváři, z níž vyzařuje moc a síla, má jakoby vybízející výraz, s nímž prikazoval svým učedníkům na břehu Tiberiad-

ského jezera „Paste ovce mé, paste ovce mé, paste beránky mé“. Miluji tuto tvář. Tak jak muže okouzluje tvář milenkyně, tak mne neustále přitahuje tvář Kristova.

Konečně tedy za pět dní odjíždíme. Protože si do Japonska nebereme nic kromě vlastního srdce, věnujeme veškeré úsilí jeho přípravě. O Santa Martovi nechci nic psát. Našemu ubohému příteli Bůh totiž nakonec nedopřál radosti z uzdravení. Ale vše, co Bůh činí, dobře činí. I jemu už jistě Pán uchystal úkol.

KAPITOLA 2

Dopis Sebastiãa Rodriguese

Pokoj Páně s Vámi

Pochválen buď Kristus

Jak vtěsnat do jediného dopisu vylíčení tolika událostí, které jsme prožili za poslední dva měsíce? Kromě toho teď situace vypadá tak, že nevím, zda se Vám tento dopis vůbec dostane do rukou. Cítím ale potřebu psát a píšu také proto, že si uvědomuji povinnost zanechat o všem písemné svědectví.

Lodi, na níž jsme vyjeli z Macaa, se až do osmého dne plavby dostalo požehnání až překvapivě dobrého počasí. Obloha byla bez mráčku, do plachet se opíral silný vítr. Stále bylo vidět hejna létajících ryb, jak se stříbřitě míhají mezi vlnami. Spolu s Garrpem jsme každé ráno při lodní mši vzdávali Pánu díky za bezpečnou plavbu. V noci 6. května nás však zasáhla bouře. Nejprve se do nás opřel silný vítr z jihovýchodu. Našich pětadvacet námořníků osvědčilo svou zdatnost: stáhli větší plachty a na přídi ponechali jen jednu malou. O půlnoci se však loď zmítala. Vydána napospas vlnám a vichru. Trhlinou na přídi začala do lodi pronikat voda. Téměř celou noc jsme ji museli ucpávat hadry a neustále vylévat vodu.

Když se začalo rozednívat, bouře náhle ustala. Lodníci, já i Garrpe jsme zcela vyčerpaní leželi mezi zavazadly a z-

rali vzhůru na černé mraky plné deště táhnoucí na východ. Vzpomněl jsem si na sv. Františka Xaverského, který se octl v ještě větším nebezpečí, když se před osmdesáti lety pokoušel dostat do Japonska. I on možná — když bouře přešla — hleděl na oblohu pokrytou mléčnou barvou svítání. A nejen on. V průběhu let, která uplynula od jeho doby, několik desítek misionářů a seminaristů obeplulo Afriku a přes Indii se plavilo těmito moři, aby v Japonsku šířili křesťanství. Biskup De Cerqueira, P. Valinia, Organino, Gomes, Pomerio, Lopez, Gregorio — kdybych je chtěl vypočítat, nedobral bych se konce. Bylo mezi nimi i mnoho takových, jako například P. Gil de la Mata, kteří ztroskotali a zahynuli, ačkoliv Japonsko měli na dohled. Teď už vím, co jim dávalo křídla, že dokázali překonat takové strážně. I oni všichni jistě vzhlíželi k mléčným oblakům i k černým mračným plynoucím na východ. A pochopil jsem také, o čem tehdy uvažovali.

Mezi balíky se ozýval žalostný hlas Kičidžiróuv. Ten zbabělec za bouře námořníkům téměř nic nepomohl a teď se bledý jako smrt třásl schovaný za zavazadly. Bez ohledu na druhé kolem sebe trousil šedé zvratky a neustále něco japonsky drmolil.

Nejprve jsme se na něho dívali se stejným pohrdáním jako námořníci. Naše unavené uši nezajímalo ani to, co si japonsky mumlal. Náhle jsem však v jeho drmolení rozpoznal slova „graça“ — milost — a „Santa Maria“. Ten člověk, s tváří jak vepř zašpiněnou vlastními zvratky, dvakrát za sebou opakoval „Santa Maria“!

Garrpe a já jsme na sebe pohlédli. Je možné, že by tenthle budižkničemu, jehož existence je nám všem jen na obtíž, byl člověk se stejným smýšlením jako my? Ne, něco takového si lze jen stěží představit. Člověk, který věří, by nikdy nemohl jednat tak slabošsky a zbaběle.

„Jsi věřící?“ zeptal se ho Garrpe.

Kičidžiró zvedl potřísněnou tvář a podíval se na nás s bolestným výrazem. Potom lišácky předstíral, že otázku přeslechl a ponížene se na nás zašklebil. Byl to jeho zvyk, takhle lichometnický se usmívat, a mě a Garrpeho tenhle

jeho úsměv vždycky přivedl z míry. Kdyby tu byl tvrdý Santa Marta, jistě by se pořádně rozzuřil.

„Ptám se tě,“ Garrpe zvýšil hlas. „Odpověz jasně, jsi věřící, nebo ne?“

Kičidžiró prudce zavrtěl hlavou. Čínští lodníci ležící mezi zavazadly se na něj dívali pohledem, ve kterém se mísila zvědavost s pohrdáním. Jestli Kičidžiró věří, nechápu, proč to skrývá i před námi kněžími. Napadlo mě, že se asi bojí, abychom se po příjezdu do Japonska před nějakým úředníkem neprořekli, že je křesťan. Ale kdyby opravdu věřící nebyl, jak mohl v okamžiku úzkosti vypustit z úst slova jako „milost“ a „Santa Maria“? V každém případě mě ten člověk zajímá a jistě jednou jeho tajemství přijdu na kloub.

Nic nenasvědčovalo, že bychom se blížili k pevnině či k nějakému ostrovu. Nad námi se stále rozprostírala šedá obloha, jen občas jí pronikl slabý sluneční paprsek. Zdeptáni tou ponurostí hleděli jsme na ledové moře, které na nás cenilo bílé tesáky vln. Bůh nás však neopustil.

Jeden z lodníků, ležící na zádi jak mrtvola, náhle vykřikl. Od horizontu, kam ukazoval, sem přes moře přilétal pták. Jak černá tečka se usadil na ráhnu, z něhož visela plachta rozervaná včerejší bouří. V moři plulo množství dřevěné tříště. To vše nám zvěstovalo, že pevnina je nedaleko. Radost se však okamžitě změnila v neklid. Je-li to Japonsko, nesmí nás zpozorovat ani malá rybářská lodička. Rybáři by totiž rovnou běželi ohlásit úřadům, že připlula džunka s cizinci na palubě.

Až do tmy jsme s Garrpem leželi jako psi zalezlí mezi bednami nákladu. Námořníci vytáhli na přední stěžeň jen malou plachtu a snažili se to, co se jevílo jako pevnina, obeplouvat z co největší vzdálenosti.

Uprostřed noci se loď dala nejtěšším možným způsobem do pohybu. Měsíc naštěstí nesvítil, obloha byla temná. Nikdo nás nezpozoroval. Pomalu se přiblížila pevnina vysoká asi půl leguy. Bylo zřejmé, že vplouváme do zátoky obklopené příkrými svahy. Vtom jsme si všimli že kousek

od břehu je skupina domků, které se tísnily jeden k druhému.

Jako první se začal brodit Kičidžiró, po něm já a nakonec se do chladného moře ponořil Garrpe. Upřímně řečeno, žádný z nás neměl tušení, zda jsme v Japonsku nebo na ostrově nějaké jiné země.

Tiše jsme se skryli v jakési dutině vyhloubené v písku na pobřeží, zatímco Kičidžiró šel obhlédnout okolí. Po chvíli se k jámě přiblížil šelest kroků v písku. Krčili jsme se tam v promočených šatech a zadržovali dech, když tu těsně před námi prošla — aniž si nás všimla — stařena s šátkem na hlavě a s košíkem na zádech. Její kroky po chvíli v dálce ztichly.

„Nevrací se, nevrací se,“ řekl Garrpe naříkavě. „Ten zbabělec někam utekl.“

Napadlo nás však něco ještě horšího. On neutekl, ale šel nás udat jako Jidáš. Za okamžik se tu objeví i s pochopy.

„... a potom na to místo přišla stráž s pochodněmi a meči,“ Garrpe zašeptal úryvek z Písma.

„A Kristus věda, co na něj všechno má přijít...“

Je to jistě tak. Museli jsme myslet na Pána, který se zcela vydal do rukou lidí. Pro mne to však byl čas k nepřechkání. Měl jsem pocit, že se mé bušící srdce roztrhne. Zmocnila se mě hrůza. Na čele mi vyvstal pot a stékal mi do očí. Uslyšel jsem kroky vojenského oddílu. Temnotou se zlověstně blížila mihotající zář.

V červenavých záblescích pochodně, kterou kdosi přistrkoval dopředu, se objevila ošklivá tvář drobného staříka a kolem něho pět nebo šest mladých mužů, kteří na nás shlíželi ve zřejmých rozpacích.

„Padre, Padre,“ šeptal stařík a křižoval se. V jeho hlase byla něha i soucit. Ani ve snu by nás nenapadlo, že uslyšíme ono „Padre“ — „Otče“ ve své milované portugalštině. Samozřejmě kromě tohoto slova z naší řeči stařík už neznal nic. Prcto se před námi přežehnal křížem — naším společným znamením. Byli to japonští křesťané. S pocitem závratí jsem se rychle zvedl a vyšplhal na břeh. Poprvé jsem stanul na japonské půdě. Uvědomoval jsem si to v té chvíli velmi jasně.

Kičidžiró s křivým úsměvem se schovával za ostatními. Vypadalo to, že je připraven utéct jako myš, kdyby se něco šustlo. Studem jsem se hryzal do rtu. Pán se přece vždy vydával všanc jakýmkoli lidem, protože je miloval. Já jsem však začínal pochybovat, že tenhle Kičidžiró je vůbec člověk.

„Pojďte honem,“ pobízel nás stařík tiše. „Pohani vás nesmějí zahlídnout.“ Tito křesťané tedy znali i portugalské slovo pro pohany. Jistě je slyšeli od našich četných předchůdců, kteří tu působili od dob svatého otce Františka. Kolik obětí asi stálo zorat tuto pustou zemi, zalévat ji a obdělávat. Ale ze zasetého semene už radostně vzrůstá květ a pečovat o něj — v tom jsem viděl své a Garrpeho velké poslání.

Na noc nás ukryli v jednom ze svých domků s nízkým stropem. Vedle byl chlév a jeho pach pronikal do místnosti. Řekli nám však, že i zde je to nebezpečné. Pohané prý slíbili každému, kdo nás, kněze, vypátrá, tři sta zlatých, a proto žádné místo nelze považovat za dost bezpečné a nikomu není radno věřit.

Ale jak to, že Kičidžiró dokázal křesťany tak rychle najít?

Druhý den ráno, ještě za tmy, jsme dostali pracovní rolnické haleny a ti mladíci ze včerejška nás odvedli do hor nad vsí, kde se máme skrýt v uhlířském domku, protože tam budeme bezpečnější. Mlha halila les i cestu a brzy se změnila v drobný déšť.

V uhlířském domku nám konečně řekli, kde vlastně jsme. Byla to rybářská vesnice Tomogi, vzdálená od Nagasaki šestnáct leguí. Měla necelých dvě stě domácností a kdysi prý bylo téměř celé obyvatelstvo vsi pokřtěno.

„A teď?“

„Ach, Padre —“ Mladík jménem Mokiči, který nás sem doprovodil, se ohlédl na přítele. „My teď nemůžeme nic. Kdyby se dozvěděli, že jsme křesťani, zabijou nás.“

Nedokážu zde vůbec popsat jejich radost, když jsme jim dali křížky, které jsme nosili na krku. Hluboce se uklonili

a každý z nich hodnou chvíli křížek uctíval tak, že si ho opětovně tiskl k čelu. Už dlouho prý neměli žádný takový křížek v ruce.

„Je tu někde nějaký padre?“

S rukama pevně svírajícíma křížek Mokiči zavrtěl hlavou.

„A bratr?“

Tato obec ovšem už šest let neviděla jediného kněze či řeholního bratra. Předtím udržovali tajný styk s vesnicemi a osadami tady v okolí dva kněží, jakýsi Japonec jménem Miguel Macuda a jezuita P. Mateo de Couros, ale v desátém měsíci roku 1633 oba naprostým vyčerpáním zemřeli.

„A jak jste to tedy dělali po těch šest let? Co křty a ostatní svátosti?“ zeptal se Garrpe. Ještě nic nás nedojalo tak, jako to, co jsme uslyšeli od Mokičiho a jeho druha. Všechno, co Vám teď vyličím, dejte, prosím, určitě vědět našim představeným. A nejen představeným. Přeji si, aby se to dozvěděli všichni. „Některé símě, když padne v zem dobrou, vydá dobrý užitek — jedno třicetinasobný, jedno šedesátinasobný, jedno stonásobný —“ Připomínám si slova Markova evangelia. Bez kněží, bez bratří si tito lidé trpící pronásledováním našli způsob, jak pokračovat v udílení svátostných tajemství.

Ve vsi Tomogi to například vypadalo takto: ze středu věřících byl zvolen starší muž, a ten zastupoval kněze. (Popisuji tu vše, jak jsem se to dozvěděl od Mokičiho.)

Stařík, kterého jsme poznali včera na pobřeží, je tak zvaný *džiisama* — praotec — a má nejvyšší postavení. Ten nežije v manželství, a proto když se ve vsi narodí dítě, udělí mu křest. *Džiisamovi* je podřízena skupina takzvaných *tossamů* — otců —, kteří vzdělávají věřící v modlitbě a učení víry. A dále tu jsou „učedníci“, ostatní obyvatelé vesnice, kteří se ze všech sil snaží znovu a znovu zažít světlo víry, aby nezhaslo.

„Tak tomu jistě není jen v Tomogi,“ zeptal jsem se s nadějí. „V jiných vesnicích je to podobné?“

Mokiči zavrtěl hlavou. Pochopil jsem až později — v této zemi, kde pokrevní svazky jsou tak důležité, pojí obyva-

tele těchto malých vesnic dohromady pevné pouto téměř rodinného příbuzenství, a proto mají někdy vůči lidem z jiných vsí až nepřátelský poměr, jako by to byl cizí kmen.

„Ano, Otče, věříme jen lidem z vlastní vsi. Kdyby se o těchto věcech dozvěděli lidé odjinud, udali by to komisaři. Špehové procházejí aspoň jednou denně každou vesnicí.“ Přesto jsem se odvážil požádat Mokičiho a jeho druha, zda by mi nepomohli vyhledat věřící z jiných vsí a osad. Bylo přece nutné, aby se i oni co nejdříve dozvěděli, že se do této opuštěné země zase vrátili kněží.

Od příštího dne vypadal náš život takto: za noci — úplně jako v katakombách — sloužíme mši, k ránu pak čekáme na věřící, kteří sem do hor denně tajně přicházejí a přinášejí nám také něco málo jídla. Zpovídáme, modlíme se s nimi a vyučujeme je. Ve dne máme dveře chatrče pevně zavřené a jsme potichu, aby si nás nikdo nevšiml, kdyby, nedej Bože, šel kolem. Máme samozřejmě zakázáno rozdělovat oheň, aby nás neprozradil kouř.

Domníváme se, že ve vsích a na ostrovech západně od Tomogi ještě žijí věřící, jenomže jak to vypadá, nemůžeme se za nimi zatím vydat. Ale musíme co nejdříve vymyslet nějaký způsob, jak nalézt cestu i k nejposlednější z oněch zapomenutých, opuštěných hrstek křesťanů.

KAPITOLA 3

Dopis Sebastiãa Rodriguese

Začátkem června prý tu nastává období dešťů. Slyšeli jsme, že pak déle než měsíc bez ustání prší. Až přijdou deště, ochabnou snad policejní špehové aspoň trochu ve svém pátrání. Proto jsem se rozhodl, že v té době projdu okolí a pokusím se vyhledat další křesťany, kteří tu ještě zbyli. Chci, aby se co nejdříve dozvěděli, že nejsou zcela opuštěni.

Nikdy jsem si neuvědomoval smysl kněžské práce víc než teď. Asi jako loď na moři, která za bouře přišla o mapu, tak je to s křesťany žijícími v Japonsku. Většinou nemají jediného kněze či bratra, který by je povzbuzoval a dodával

jim odvahy, a tak pomalu ztrácejí naději a možná už začínají bloudit v temnotách.

I včera přišlo. Nebyla to ovšem ještě předzvěst dešťového období. Celý den se melancholické šumění deště ozývá v mlázi, které obklopuje chatrč. Čas od času se zachvěje strom a setrese dešťové kapky. To se vždy s Garrpem přitiskneme ke skulině mezi prkny dveří a vyhlížíme, co se venku děje. Když zjistíme, že to byl jen vítr, zmocní se nás pocit blízký zlosti. Jak dlouho ještě povedeme takovýto život? Očividně se stáváme podivně podrážděnými a nervózními a jsme přecitlivělí i na sebemenší chybičku toho druhého. Je to tím, že máme den za dnem nervy napjaté jak tětívu luku.

Chci Vám teď napsat něco podrobnějšího o věřících tady ve vsi Tomogi. Jsou to chudí rolníci, kteří na necelých třech hektarech polí s obtížemi pěstují proso a dobývají sladké brambory. Ani jeden z nich nemá mokré rýžové pole. Pohled na půdu, kterou obdělávají až do poloviny svahu obráceného k moři, ve mně víc než obdiv k jejich pílí vzbudil představu o tíze jejich životního údělu. A přesto je nagasacký komisař zatížil krutými dávkami. Rolníci tu skutečně předlouho pracovali jako hovádka a umírali právě tak. To, že tu naše víra byla tak dychtivě přijímána, jako když voda skropí vyprahlou půdu, bylo způsobeno tím, že se tyto lidé poprvé setkali s dobrotou lidského srdce. Nepochybně je povzbudila i laskavost kněží, kteří s nimi jednali jako s lidskými bytostmi.

Dosud jsem nepoznal všechny věřící z Tomogi. Přicházejí totiž nahoru do naší chatrče za hluboké noci a vždy jen dva, z obavy, aby si jich policejní slídlivové nevšimli. Po pravdě řečeno, vždycky když z úst těchto nevědomých rolníků vycházejí mumlavě slova převzatá z naší řeči, jako Deus, Anšo, Peato, musím se bezděky usmát. I zpovědi říkají konfisan, nebi paraiso a peklu inferno. Já si zase nejsem s to zapamatovat jejich jména. Často jsem na rozpacích už proto, že jejich tváře mi připadají všechny stejné. Pletu si Ičizóa se Seisukem a ženu jménem Omacu jsem měl za jistou paní Saki.